

NAPRAWIAĆ (120) *vb impf*

Wszystkie a jasne (w tym w drugim 1 r. błędne znakowanie).

inf naprawiać (15). ◇ *praes 1 sg* naprawiám (12). ◇ *2 sg* naprawiász (2). ◇ *3 sg* naprawiã (68). ◇ *1 pl* naprawiãmy (1). ◇ *3 pl* naprawiają (5). ◇ *praet 2 sg f* -ś naprawiała (1). ◇ *3 sg m* naprawiiał (4). ◇ *3 pl m pers* naprawiali (4). *subst* naprawiały (1). ◇ *imp 2 sg* naprawi(a)j (3). ◇ *con 3 sg n* by naprawiało (1). ◇ *part praes act* naprawiając (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Powodować, by coś wróciło do stanu sprzed zepsucia; reficere* *Mącz, Calep, Cn; instaurare, reparare, sarcire* *Mącz, Cn; reformare* *Mącz, Calep, Cn; integrare* *Mącz; reconfiare, subornare* *Calep; corrigere, emendare, munire, munitare, (re)concinnare, redintegrare, restaurare, restituere, retexere* *Cn* (77) : *Reficio, Nápráwiam/ Ochłodzam/ Okrzeżwiam* [!]. *Mącz* 116b; *Instauro, Nápráwiam/ odnáviam/ ku cálóscy przywrócám* *Mącz* 171b; *Sarcio, Latam/ Íziyę/ popráviam. Metaph. Nápráwiam/ nágradzam.* *Mącz* 368b, 171d, 280d; A rády też niektóre przydáie *Ewángelia: á to co zepfówáli Pháryzeufzowie/ to nápráwuie. Iáko tu Pan nápráwia w tym kazaniu v Máttheuźá ś. y nie mowi: Nie będzieli wietfza ípráwiedliwóść wáźzá niżli íeft w zakonie y v Prorokow: [...] Ale mowi: niżli Pháryzeufzow. SkarKaz* 311b; *Reconflo – Znowulieię, znowu naprawiam. Calep* 900a.

naprawiać co (8), *kogo* (1): *FalZioł* I 79b; *SarnStat* 61; Bo ci tyło zwierzchney oney vczynkowej ípráwiedliwóści pilnowáli/ wnetrzną opufzczáiąc/ y wiele przykazánia Bożego złemi wykłády pfuiąc. Co tám P. IEZVS wylicza y nápráwia. *SkarKaz* 311b. *Cf Zwroty.*

W połączeniach szeregowych (2): *SkarŻyw* 544; ich przywileie [...] do piérwżęgo ftánowienia ich przywodżimy/ y nápráwiamy/ y w zupełność wftáviamy/ y obroną ninieyźęgo pífmá ich potwierdzamy/ rátifikuiemy/ y obiálniamy/ áby miály moc Wiecznégo trwánia. *SarnStat* 61.

Zwroty: »naprawiać cnoty stracone« (1): *Wodá thá íeftci ípowiedz ktora nápráwia cnoty ftrácone. HistRzym* 65v.

»obyczając naprawiać« (2): Do Grecyey gdy przyiechał/ Wfzytki miáftá oględował: Obyczáie nápráwiáiąc/ W báśniach mądrosć oláwiáiąc. *BierEz* G3v; *KochCn* B3v.

»[kogoś, coś] upadłego, skażonego naprawiać« (2:1): [*Grzegorz XI*] począł zálie kościoły y Rzeczpóspolitą upadłe nápráwiác *BielKron* 187, 153; Iáko iáki Heliafz/ [...] złe bez brákwánia perfon gromił/ dobre počwierdzał/ zkázone nápráwiál/ boiázliwe pošilał/ flábe vkrzepczál *SkarŻyw* 544.

a. *O rzeczach materialnych; reperować, odbudowywać; fortificare* *PolAnt* (12) :

naprawiać czego [*funkcja supinum = do naprawienia*] (1): [*ofiarownicy*] wydawali [*śrebro*] cieślom y (innym) rzemieślnikom robiącym w domu Iehowy. [...] y kázde^{mu} kto wychodził (onego) do^{mu} nápráwiác [*ad fortificandum*] *BudBib* 4.Reg 12/12.

naprawiać co (9): Potym przeciw krolowej Tátárfkiey ciągnął/ [...] áż do rzeki Araxem/ przez którą gdy móft nápráwiál przeprowadzác woýlko/ pošlálá k niemu krolowa s tym pošelstwm *BielKron* 112v; Tento zálie kazał był Żydom kościoły y miáfto Ierozolimkie nápráwiác *BielKron* 117, 166v, 265v; *BudBib* 4.Reg 12/5; Młynarz drogi do młyná ma nápráwiác *GostGosp* 62. *Cf Zwrot.*

W przeciwstawieniach: »(po)kazić (3), odzierać ... naprawiać« (3): Ktorzy kościoł Sálámonow odzieráli/ kázili/ á ktorzy zálie nápráwiáli/ tu będzie wypifáno. *BielKron* 265v, 166v; yeŕli bi teŕz

łyżę Czo kałzyelo tak tama albo około Mlina ten Mlinarz ma swym kołtem naprawyacz *ZapKościer 1582/40v*.

Zwrot: »[coś] skażonego, spustoszonego, zepsowanego naprawiać« = *reficere Calep (1:1:1)*: kiedy kościół skążony [Żydzi] murowáli á nápráwiáli/ plákáli wópomináiąc ná pierwfzy kościół *BielKron 265*; *Calep 904a*; y podawfzy mu Krolełtwá śwíatá/ kościół fwoy przez Sálomoná zbudowány/ á potym przez Pogáńftwo ípułtołzony/ iemu nápráwiác porucza. *PowodPr 14*.

W przen [co] (1) :

Zwrot: »rozum naprawiać« (1): Zgoda obyczaie dobre ípołu potwierdza, á przebywaiącich ípołu rozумы naprawia. *BielŻyw 128*.

b. *O zdrowiu; leczyć [w tym: co (49)] (50)* : Czarna czemierzicza [...] gdi ią dobrze kto przyprawi włythko ciało naprawia *FalZioł I 46b*; nakażony mózg á zanieczyłciony tymi parami grubemi/ [...] naprawia *FalZioł II 12d*, §5c [2 r.], [*7]v, [*8], I 69c, 134c (19); Czemu zielona farba wzrok naprawia *GlabGad B7*; onę wodę pić/ [...] krew y wnątrze nápráwia. *SienLek 50v, 56, 57, 57v, 157v*.

naprawiać komu (2): czołnek v warzony albo vpieczony/ á potym zmiefzay íczukrem/ głos kantorom y inłzym naprawia/ y káłzel wfmierza/ y bolenie pierfi [...] oddala. *FalZioł I 5d*; Popioł [łasicę] [...] z wodą pijąc/ ízalonym rozum naprawia. *FalZioł IV 12d*.

naprawiać ku czemu (1): Też vczynek barzo vžiteczny: [...] wfy ku fluchu naprawiać *FalZioł I [34]v*.

naprawiać czym (1): [o maści z saletry] żyły fuche swoiem fufzeniem naprawia. *FalZioł III 41c*.

naprawiać w kim (1): [lawendowa wódka] naprawia wfzelkie moczy w człowiece *FalZioł II 7b*.

W połączeniu szeregowym (1): [kosmaczek] Ma moc ocierać/ czyłcić/ naprawiać, y bolełci wfmierza. *FalZioł I 113d*.

W przeciwstawieniach: »mglic, psuc (2) ... naprawiać«: *FalZioł II 7b*; zielona farba nie barzo mocno ani też barzo mgło, ale írzednie wzrok porufza, przeto go nie mgli ale naprawia *GlabGad.B7*; nie wiefcey zdrowia niepfue/ iedno próżnowanie: A nie go nienápráwia/ iedno praca. *SienLek 10*.

W charakterystycznych połączeniach: ciało naprawiać, dziąsła, głos (3), głowę (2), języczek, kompleksyją, krew (2), mózg, pamięć (8), płuca, rany (4), rozum, sen, smysły, stłuczenie, śledzionę (4), trawienie, uszy, widzenie, włosy, wnątrze (2), wzrok (oczy) (6), zimność, żołądek (2), żyły (2).

Zwrot: »[co] skażonego (a, nakażonego), upadłego, złęgo naprawiać« (5:1:6): zzavfznich żyłek krew pułczzona/ pamięć złą naprawia *FalZioł V 58*, §2b, I 17a, 47d, 77a, 155d (9); koniec rogu Bykowego vpalony á ná proch ítárty/ [...] bárzo płucá skążone nápráwia. *SienLek 93v, 144v*.

Szeregi: »mnożyć, i (a) naprawiać« [szyk zmienny] (4): *FalZioł IV 9a, 18a*; Míerné á częłté iedzenie íałaty krew dobrą mnoży: á to ią téż nápráwia gdy tego vżywa *SienLek 144v, 144v*.

»naprawiać i posilać« (1): ímyłly wnątrzne y zewnątrzne włythki połpołu y gich członki [lawendowa wódka] naprawia y pofila *FalZioł II 7b*.

»przywracać a naprawiać« (1): oną wodą myiay częłto nacieraiącz tył głowy/ przywracza ítraczoną pamięć á złą naprawia *FalZioł I 17a*.

»naprawiać a zachowawać« (1): [smaragdus] Widzenie ípracowane wielkiem patrzeniem: zafię naprawia y zachowawa. *FalZioł IV 38a*.

2. Powodować, by coś zmieniło się na lepsze; polepszać (3) :

naprawiać kogo, co (1): O ośtateczna rospuŕto/ wczem drugiego nápráwiałz [*emendas*]/ w tem łobie dźiwnnie pobłażałz. *ModrzBaz* 50v.

W przeni [co] (1) :

Zwrot: »naprawiać drogę swą [= *los*]« (1): *In quo corrigit adolescentior viam suam: [...]* W czym naprawia młody człowiek drogę fwą *WróbŻółt* 118/9.

a. O uprawie roli (2) : Hubero – Obfito czynie, naprawiam dłą wrodzaiu. *Calep* 490b; [Acz temu owczarzowi myta wielkie i żywności dają, ale tym sposobem tedy role naprawiają i czynią rodziwe [800 owiec]. *LustrPom* 83].

3. Powodować, by nie było (skutków) zła (21) : á co inŕze Pánŕtwa przypadki rozmaíte nápráwiały/ iáko zgwałcenie Lucreciey/ y pychá Tarquiniufow/ Rzymowi Wolność ziednáła/ to tu nádźieie nie máłz żeby iáki nádźiwnieyfzy przypadek tę Rzeczpołpolitą rátowác mogł. *GórnRozm* K3v.

W połączeniu szeregowym (1): BOże/ ktory błędem wwikłáne rzeczy nápráwiałz/ rospuŕzone zgromádzafz/ zgromádzone záchowywafz: prósimy cię/ rácz miłóściwie wylać łáłkę iedności twoiey ná lud Chrześcijáńłki *LatHar* 621.

Szeregi: »napraszczać i naprawiać« (1): iż mamy moc/ zá pomocą bożą/ powŕŕechny koŕcyoł wŕpomógác/ á cokolwyek ŕzkodliwego yeft/ ápoŕtołfką mocą nápráłŕczác y nápráwyać. *KromRozm III* N8.

»strofować i naprawiać« (1): A iefłi drobnieyfzi vrzędnicy wczem niedbále łobie poczynáli/ tedy łtárŕzi niedbáłoŕ ich łtrofowáli y nápráwiałi [*coarguebant et emendabant*]. *ModrzBaz* 83v.

a. O objawach chorobowych [co] (17) : Mocz tego ziele/ [...] wyłtápienie pępká z iego miełcza naprawia, y teź iego rozwiázanie albo rozmiękczenie naprawia. *FalZioł* I 65a; [*aspaltum*] zakrzywienie wŕłt naprawia *FalZioł* I 89c, ‡4d, I 64d, II 12c.

naprawiać komu (1): Dziecięciu młodemu łzarłockoŕ; [*ta wódka*] naprawia. *FalZioł* II 20a.

W połączeniu szeregowym (1): [*to ziele*] ma mocz ocierać/ czyłcić/ naprawiać rany y łtłuczenia z zbicia z obrażenia/ s łtarcia *FalZioł* I 64c.

Zwroty: »niedostateczność, niedostatek, skażę, skażenie [*czego a. w czym*] naprawiać« (1:2:1:1): naprzeciw gliłtam owoc Kaparowy iedzony: wypáda ie z żywota, y łleziony łkazi naprawia *FalZioł* III 14b; Niedoŕtatki theź płuczne [*stroje bobrowe*] naprawiają wŕłtłki *FalZioł* IV 8a, ‡3d, ‡4d, I 141d.

»[co] skażonego naprawiać« (1): Rany łkażone naprawia *FalZioł* *4b.

Szeregi: »naprawiać i leczyć« (1): wpacierzoch giemzanie/ Flux w gardle, w dźiáłłach boleŕ y w noŕie/ wliczek zatkanie, Ty wŕłtłki rzeczi tą wódka [*ziela paraliżowego*] barzo dobrze naprawia y leczy. *FalZioł* II 9d.

»powciágác i naprawiać« (1): [*kamień jaskółczy*] wŕłtłki wilkoŕci łzkodliwe powciága j naprawia. *FalZioł* IV 50b.

»naprawiać i zachowawać« (1): [*Wrotycz*] Rany naprawia y zachowawa ie od łkażenia. *FalZioł* I 148a.

4. Powodować, by coś było, powstało (12) : Reformo – Inaczei naprawiam. *Calep* 904b; Suborno – Poniekąd zdobę. Po czichu narzadzam, naprawiam. *Calep* 1019b.

naprawiać co (2): Theż Plinius powiada [o *poleju*] iżeby też poczęcie naprawiało kiedy go która pani częłto pożywa. *FalZioł* I 100d; *BielKron* 167.

W połączeniu szeregowym (1): IAn łzołty [...] człowiek miłofierny y dobrego żywota/ ábowiem wiele więźniow z niewoley wykupował/ kościoły budował/ y inych rzeczy dobrych wiele naprawiał. *BielKron* 167.

W przeciwstawieniu: »kazić ... naprawiać« (1): Powiedaią iłz [*kwiat Matki Bożej Lnu*] łwoiå moczą nieprzyjazn między ludźmi kazi, á przijazn prijacielkå naprawia. *FalZioł* I 79b.

a. *Urządzać, zakładać [co]* (7) : Semito, Sciełzkę/ drogę nápráwiam. *Mącz* 382a, 382a; Rzemiełniki gromådzic do miåłteczkå: ci tårg nápráwiåiå. *GostGosp* 140.

W połączeniach szeregowych (3): Gdy czo chczelz mieć trwałego: poczynay w tym znamieniu Buduy/ dziedziczta kupuy/ Drzewa łzczep/ winnicze naprawiay/ na rolach łiey. *FalZioł* V 49v, V 52 [2 r.].

W charakterystycznych połączeniach: *naprawiać drogę, folwarki, ogrody, ścieżkę* (2), *targ, winnice* (3).

Szereg: »naprawiać a wystawiać« (1): Colere hortos atque vineas, Nápráwiåć á wyłtåwiåć ogrody/ Folwårki. *Mącz* 59d.

5. *Skierowywać [co]* (2) : [*łaska boża*] nye tylko gładzi wyłtåmpki náłłe przeciw przykazånyu bożemu/ åle y wolå náłłę nápråwya/ á chuc y możnoć nam dáye ku wypełnyenyu przykazånya y woley bożey *KromRozm II* k3v.

naprawiać czym (1): A wieczera Pålńka pokårmem/ ktorym Pan Kryłtus czeladkę łwoię náłyca/ zåchowywåiåc między niå dobrodźyeyłthwo łmierci y odkupienia łwego/ chwåłebnym tym przypominåniem ie nápråwiåiåc. *RejPosWstaw* [143⁴]v.

6. *Namawiać na coś, poduszczać; immittere, instruere, praestruere, struere, submittere, subornare* Cn (3) :

naprawiać kogo na kogo (2): onå niewidoma y zdrådna Bogini/ [...] Iåkieł ná mię Stoiki cícho nápråwiåłå *Prot* A3v; niewierz mu åni go słuchay/ bo tych dyabel ná cię nápråwia. *SkarŻyw* 393.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): *GliczKsiåż Gv cf Szereg*.

Szereg: »przenajdowåć i naprawiać« (1): przenåydowåli y nápråwiali aby go zåbito ålbo go czym s łwiåthå zglådzono. *GliczKsiåż Gv*.

7. *Zwrot*: »głos naprawiać« = *ustawiać głos* (1) : Vocem exercere, Vczic łie łpiewåć/ Głos nápråwiåć *Mącz* 14c.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Instruo, Gotuyę/ przigetowawam/ przipråwiam/ przirzådzam/ też nápråwiam náuczam *Mącz* 422d.

Synonimy: **1.** *przywracać*; **b.** *leczyć, posilać, uzdrawiać*; **2.** *polepszać*; **3.a.** *leczyć, uzdrawiać*; **6.** *nakłaniać, namawiać, poduszczać, wabić*.

Formacje współrdzenne cf PRAWIĆ.

Cf NAPRAWIAJĄCY, NAPRAWIAN, NAPRAWIANIE